

La desconstrucció de Fuster

FRANCESC CALAFAT | 27 JUN 2012 - 23:06 CET

Archivado en: Joan Fuster Ensayo Comunidad Valenciana Libros Literatura España Cultura

Sovint les commemoracions van carregades de borbomballa, de retòrica fina, i en això queda tot. En aquesta ocasió, la celebració dels cinquanta anys de la publicació de *Nosaltres, els valencians*, de Joan Fuster, ha sigut ben fecunda, ha vingut carregada de bones edicions i de tot un seguit d'estudis notables, com ara els sòlids monogràfics que li dediquen les revistes *Afers*, 71-72, i *L'Espill*, 40. Encara que no em puc detenir a comentar-les amb l'atenció que mereixen, sí que paga la pena consignar el seu interès. Avui em centraré en *Una singularitat amarga. Joan Fuster i el relat de la identitat valenciana*, de Ferran Archilés Cardona, perquè és un llibre polèmic, concebut com una impugnació implacable al relat de la identitat valenciana que va armar Joan Fuster. Per damunt dels possibles desacords, és un estudi d'una categoria intel·lectual ben notable que ofereix un discurs teòric ben travat i consistent sobre la visió del passat, el present i el futur dels valencians que Fuster va ordir sobretot en dos textos emblemàtics, com són *El País Valenciano* i *Nosaltres, els valencians*, tots dos del 1962, però també en tot un reguitzell d'articles de premsa.

El treball de Ferran Archilés té el seu què: és una anàlisi minuciosa del pensament de Fuster amb l'objectiu final d'ordir un contrarelat de la identitat valenciana. La tesi bàsica és que Fuster és va equivocar en el disseny d'una pretesa nacionalitat valenciana, perquè el concepte de nació política és un invent modern irrefutable, per tant, l'única identitat nacional dels valencians és l'espanyola. L'única imatge que l'Estat els va permetre ha sigut una imatge regional, basada en trets i tòpics culturals. Aquest punt de partida pot semblar simple, però el desplegament argumentatiu i teòric i històric és espectacular i sofisticat. És fonamenta sobre el procés de desmuntatge dels pilars teòrics, de les explicacions i del tramet retòric, que juga amb lèxic lligat als fenòmens orgànics i tot un repertori de llenguatge relacionat amb la descomposició i amb el llenguatge mèdic (malalties, patologies...) que fa servir el pensador de Sueca en la interpretació del que són els valencians. Anem-hi. Fuster té una mirada tràgica del poble valencià, perquè és una identitat a mig fer. La seua història, llevat de la plenitud de l'etapa fundacional, es presenta tatuada de desgràcies de tota mena, i el segle XIX, que a bona part d'Europa va ser el temps de les pàtries, va suposar una nova frustració, ja que la Renaixença va esdevenir descafeïnada. La teràpia de Fuster a tant d'infortuni va ser contraposar un nacionalisme modernitzador, fracassat inevitablement, segons Archilés, pel fet els valencians ja tenien una identitat fabricada, la regional, i al mateix temps no eren tan desenvolupats com es creia. Per tal que la medicina –narrativament– fóra eficaç, Fuster va imaginar un país fracassat i anòmal pel fet de ser provincià i sucursalista, agrari i no tenir burgesia ni indústria significativa, si més no fins als anys seixanta. Una tesi fonamental de Fuster és que l'Estat espanyol és un estat frustrat, inacabat per no haver pogut concloure un estat totalment unitari. Per aquest motiu les identitats perifèriques, encara que tocades, sobreviuen i podien “refer” la seua personalitat danyada. Una altra preocupació clau de Fuster van ser les tensions entre tradició i modernitat i els seus efectes en la societat i en els individus i, és clar, en les entitats precàries. Archilés té raó quan diu que ací Fuster va a

Una singularitat amarga. Joan Fuster i el relat de la identitat valenciana

Ferran Archilés Cardona

Editorial Afers

Catarroja, 2012

430 pàgines.

recules d'Ortega y Gasset, però m'atreviria a dir que n'hi ha unes altres lectures, com les derivades de la sociologia francesa, i que les prevencions respecte a les conseqüències dels canvis bèsties de la modernitat són habituals i comprensibles. També l'encerta quan diu que el mirall espanyol i el català són presents en el discurs nacionalista de Fuster, però no s'hauria de descartar l'ascendència de teories jurídiques i papers francesos, perquè segurament ajuden a explicar l'època que es va dedicar a caracteritzar antropològicament –i no només en aquest terreny– els valencians.

El que fa Ferran Archilés és desarmar els conceptes de l'edifici narratiu i tractar d'invalidar-los tant des del punt de vista teòric com de l'històric i de la coherència discursiva. Li cal fer la genealogia dels conceptes i contextualitzar-los per a comprendre'n el sentit i delimitar què aportaven en el seu moment, quins en foren els dèficits i com s'han valorat posteriorment. Dos recursos habituals són, d'una banda, visualitzar el que l'estudiós considera paradoxes i contradiccions fusterianes i, d'altra, usar arguments de Fuster en contra de Fuster. És una operació detectivesca amb una exegesi intensiva en què desactiva una darrere de l'altra la validesa de les idees de l'assagista valencià. L'esforç de minimitzar i minar el seu pensament, el du de vegades a caricaturitzacions inoportunes.

Siga com es vulga, a banda de les afinitats i les discrepàncies que puga tenir cada lector, tenim al davant un gran llibre, complex, discutible en molts aspectes, perquè són opinables, però el repertori d'idees i d'arguments és brutal i d'una potència envejable. Un llibre imprescindible per a pensar i discutir. Qui vulga, i puga fer-ho, ja ha d'esmolat el cervell i la ploma.